

MILAN PETKANIČ:**Filozofia vášne Sorena Kierkegaarda**

Kraków: Towarzystwo Słowaków w Polsce 2010, 202 s.

Záujem o Kierkegaardovu filozofiu zaznamenal na Slovensku v uplynulých rokoch nebyvalý rozmach. Tento pozitívny trend bol – a je aj naďalej – podporovaný viacerými faktormi, ktorých synergia spôsobila, že slovenská verejnosť má dnes ku Kierkegaardovmu mysleniu lepší prístup než kedykoľvek predtým.

Popri dôležitých projektoch, ktoré sa realizovali v medzinárodnej bádateľskej a prekladateľskej obci, vzniklo aj na domácej scéne niekoľko zásadných a neprehliadnutelných iniciatív. Ponajprv treba spomenúť sériu kvalitných prekladov Kierkegaardových diel z pera Milana Žitného, ktoré boli publikované vo vydavateľstve Kalligram. Impulzom k popularizácii Kierkegaardovho myslenia v akademickom prostredí boli medzinárodné konferencie a prednáškové cykly, ktoré na univerzitách vo Zvolene, Trnave a Nitre zorganizovali Peter Krchnák, Andrej Démuth a Roman Králik. V roku 2007 vznikla Kierkegaardova spoločnosť na Slovensku, ktorá v spolupráci s kanadským Kierkegaard Circle každoročne vydáva vedeckú ročenku *Acta Kierkegaardiana*. Editorské projekty Romana Králika na FF UKF v Nitre a spolupráca Filozofického ústavu SAV s Výskumným centrom Sorena Kierkegaarda v Kodani sú ďalšími iniciatívami, ktoré potvrdzujú nástup dlhodobého bádateľského záujmu o Kierkegaarda v slovenskom prostredí.

Hoci sa posledné roky niesli v znamení kvantitatívneho i kvalitatívneho rastu slovenskej sekundárnej literatúry ku Kierkegaardovi, počet autorských monografií venovaných dánske- mu mysliteľovi zostáva veľmi obmedzený. Významným príspevkom k zaplneniu tejto medzery v slovenskej filozofickej tvorbe je monografia Milana Petkaniča *Filozofia vášne Sorena Kierkegaarda*, ktorú v roku 2010 vydalo nakladateľstvo Towarzystwo Słowaków w Polsce.

Milan Petkanič pôsobí na katedre filozofie FF UCM v Trnave a je členom Kierkegaardovej spoločnosti na Slovensku i Medzinárodnej Kierkegaardovej spoločnosti so sídlom v Kodani. Patrí ku generácii mladých bádateľov, ktorí sa zaslúžili o penetráciu Kierkegaardových ideí do slovenského akademického diskurzu. Východiskom jeho prvej monografie sa stala jeho dizertačná práca, ktorú v prepracovanej a doplnenej podobe ponúkol slovenskému čitateľovi.

Napriek tomu, že názov monografie naznačuje zacielenie analýz na Kierkegaardovu filozofiu vášne, kniha ponúka komprehenzívnu sondu do Kierkegaardovho myslenia. Cez prizmu pojmu vášne Petkanič postupne osvetľuje celkovú konštrukciu Kierkegaardovej filozofie. Petkanič tento prístup označuje ako „metódu postupného ponoru“ (s. 10). Jeho skúmanie začína analýzou Kierkegaardovej kritiky ideového nastavenia doby, aby sa ďalej zameralo na centrálny problém existencie a vyvrcholilo explikáciou kresťanskej viery ako najvyššej vášne ľudskej subjektivity. V peripetiách týchto úvah slúži pojem vášne ako vodidlo, ktoré čitateľa sprevádza od jednej konceptuálnej analýzy k druhej.

Extenzivnosť Petkaničových úvah umožňuje čitateľovi dve dôležité veci. Po prvé, vovádza ho postupne do celkového kontextu Kierkegaardovho multiperspektívneho a žánrovo rôznorodého diela. Hoci sú pre Petkaniča kľúčové najmä Kierkegaardove spisy *Záverečný nevedecký dodatok a Súčasnosť*, venuje pozornosť aj ďalším segmentom Kierkegaardovej pseudonymnej i nepseudonymnej produkcie. Čitateľ sa tak dostáva do kontaktu s filozofickými otázkami, ktoré sa vynárajú naprieč Kierkegaardovou tvorbou. Druhou dôležitou skutočnosťou je to, že Petkaničove analýzy nezostávajú iba na pôde teórie subjektivity a antropológie, ale mapujú aj Kierkegaardov príspevok k teórii intersubjektivity, sociálnej filozofii či filozofii náboženstva. Čitateľ sa tak môže oboznámiť nielen s Kierkegaardovou tematizáciou problému afektivity a autenticity konania, ale aj s jeho teóriou vzťahovosti, kritikou novoveku či explikáciou hraníc racionality.

Prvá časť Petkaničovej monografie s názvom *Vášeň a doba* sa zameriava na Kierkegaardovu kontrapozíciu doby charakterizovanej nedostatkom vášne (súčasnosť) a doby plnej vášnivého nadšenia (revolučná doba). Na pozadí tejto kontrapozície Petkanič predstavuje Kierkegaardovu diagnózu doby s dôrazom na nivelizáciu subjektu i spoločnosti, ktorá má za následok širokú paletu úpadkových foriem komunikácie. Práve cez objasnenie následkov absencie vášnivej angažovanosti sa autor dostáva k centrálnym Kierkegaardovým pojmom, akými sú vnútornosť, jednotlivec a existencia.

Druhá časť práce, ktorá nesie názov *Vášeň a existencia*, sa venuje kľúčovým témam stávania sa a voľby seba samého. Petkanič poukazuje na Kierkegaardovo definovanie ľudského Ja ako dynamickej syntézy, ktorá je v permanentnom pnutí a je bytostne previazaná so zodpovednosťou za rozpoznanie a rozvinutie svojich daností a možností. V tejto súvislosti je problematika vášne rozpracovaná s ohľadom na sebaodzývajúcu subjektu i jeho vzťahovosť k alterite. Priestor tak dostávajú dôležité témy, akými sú autenticita a neautenticita existencie, vystavenosť jednotlivca zúfalstvu a úzkosti či obľúbená existencialistická kategória rozhodnutia. Kierkegaardova teória subjektivity je v týchto pasážach explikovaná v súčinnosti s jeho kritikou abstrakcie a idealizmu, ako aj s neskoršou recepciou jeho ideí v existencializme. Vyvrcholením tejto kapitoly sú Petkaničove tézy o subjektívnom mysleťovi.

Nasmerovanie tretej časti knihy nazvanej *Vášeň a viera* je zrejmé z Petkaničovho úvodného tvrdenia: „K plnému rozvinutiu problému vášne u Kierkegarda sa dopracujeme až analýzou jeho poňatia viery“ (s. 87). V tejto časti sa spájajú ideové línie predchádzajúcich kapitol: náboženská dimenzia Kierkegaardovej teórie konštituovania ľudského Ja, náboženský záväzok lásky a korektívu vo vzťahu k aktuálnemu spoločstvu, možnosti vzťahu k zjavujúcej sa, a predsa neuchopiteľnej transcencii. S odkazom na pseudonymné diela *Bázeň a chvenie* a *Nácvik kresťanstva*, ako aj na Kierkegaardov *Nachlass* Petkanič skúma možnosti apropiácie a uskutočnenia viery. Do popredia sa dostávajú motívy nekonečnej rezignácie, skoku, nutnosti prekonania pohoršenia či nasledovania. Petkanič zdôrazňuje existenciálnu povahu viery a nutný súvis jej vyjadrenia s vášňou i utrpením, stavmi, ktoré sú zachytené v pojme *pathos*-u (*passio*).

Záver knihy potvrdzuje, že Petkaničovi nejde iba o historickofilozofický vhlád do Kierkegaardovho myšlienkového projektu, ale aj o jeho transláciu a aktualizáciu za účelom konfrontácie s problémami dneška. Petkanič sa pýta na „miesto vášne v súčasnom

svete“ i na to, „čo zostalo aktuálne na Kierkegaardovej výzve k vášnivému uchopeniu vlastnej existencie“ (s. 142). Pri úvahách o expanzii apatie, ľahostajnosti, nezáväznosti a ochabnutosti viery v modernej i postmodernej dobe Petkanič poukazuje na synergiu Kierkegaardových myšlienok a kritických postrehov, ktoré svojej dobe adresovali Nietzsche, Dostojevskij, Ortega y Gasset, Lipovetsky či Frankl. Petkaničova vlastná diagnóza súčasnosti vo svojej britkosti nezaostáva za týmito kritikami, pričom je zameraná na jednotlivca i spoločnosť.

Hoci je z predchádzajúcich riadkov zrejmé, že Petkaničova monografia je veľmi prírodným a obohacujúcim čítaním, táto recenzia by bola nekompletná, keby neobsahovala aj kritické poznámky. Jednou z námietok, ktoré možno monografii adresovať, je absencia jasnejšieho odlíšenia Kierkegaarda od jeho pseudonymov. Petkanič si je túto názorovú diferenciu nepochybne uvedomuje a aj ju explicitne reflektuje, no v argumentačných schémach Kierkegaard do istej miery splyva so svojimi pseudonymnými konštrukciami. Takéto splyvanie je v niektorých prípadoch opodstatnené viac, v iných menej.

Pri spracovaní Kierkegaardovho vzťahu k Hegelovi a nemeckému idealizmu by analýze prospelo, keby do väčšej miery reflektovala súčasný medzinárodný výskum, ktorý v Kierkegaardovej kritike rozpoznal viacero ďalších mysliteľov. Kierkegaardova „polemika s Hegelom“ sa takto pretransformovala na polemiku so širšou skupinou originálnych mysliteľov. V tejto súvislosti, ale i v súvislosti s ďalšími súčasnými debatami sú dôležitými informačnými zdrojmi publikačné projekty ako *Kierkegaard Research: Sources, Reception and Resources*, *International Kierkegaard Commentary* či *Kierkegaard Studies Yearbook*.

Moja posledná námietka je skôr vecou názoru a osobnej interpretácie Kierkegaardovej filozofie. Týka sa Kierkegaardovho poňatia voľby seba samého. Petkaničove analýzy (napr. s. 59 – 60) podľa môjho názoru príliš zdôrazňujú formálny aspekt tejto voľby (energiu, vrúcnosť, vnútornosť, vášň) a marginalizujú jej obsahový aspekt. Prednosť ako pred čí je v niektorých Kierkegaardových dielach nepochybne prítomná, a práve na tieto pasáže sa Petkanič odvoláva. Avšak diela *Choroba na smrť* či *Návrat kresťanstva* jednoznačne dokumentujú Kierkegaardov dôraz na obsah voľby seba samého. Práve v tomto „obsahovom“ momente spočíva nekompatibilita Kierkegaardovej nauky s niektorými existencialistickými *kierkegaardizmami* 20. storočia.

Veľkou prednosťou Petkaničovej monografie o Kierkegaardovej filozofii vášne je to, že je napísaná s vášňou. Je zrejmé, že autor číta Kierkegaarda angažovane, do šírky i do hĺbky, a nezostáva len na rovine objektívnych zistení. Preto túto publikáciu možno odporúčať všetkým tým, ktorí sa chcú s Kierkegaardom stretnúť v atmosfére, ktorú si on sám prial: ako jednotliví premýšľajúci čitatelia, ktorí hľadajú odpoveď na otázku, v čom spočíva autenticita ich vlastnej existencie.

Peter Šajda

Peter Šajda
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava 1
SR
e-mail: sajduš@yahoo.com